

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/gospodarka/93667,Zreby-gospodarki-planowej.html>

ARTYKUŁ

Zreby gospodarki planowej

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: FILIP MUSIAŁ 26.07.2022

Powojenna zmiana granic, pośród wielu innych problemów, wiązała się także z głębokim kryzysem gospodarczym. Zniszczony wojną kraj był dodatkowo plądrowany przez Armię Czerwoną. Sowietzi traktowali majątki, fabryki i urządzenia na ziemiach zachodnich jako zdobycz wojenną. Nie cofali się także przed rozkradaniem zakładów przemysłowych w Polsce centralnej.

Do sierpnia 1945 r. czerwoarmiści wywozili z zajmowanych przez siebie ziem wszystko, co uznawano za przydatne dla ZSRS. Tę rabunkową politykę wstrzymano dopiero latem 1945 r., kiedy większość wartościowych przedmiotów i urządzeń znalazła się już za polską granicą wschodnią.

W latach 1945–1948 komuniści przeprowadzili szereg działań zmierzających do budowy w Polsce pojałtańskiej zrębów gospodarki planowej. Dążyli do przejęcia na własność państwa majątków ziemskich, fabryk, przedsiębiorstw itp., wyeliminowania prywatnych przedsiębiorców, likwidacji indywidualnej własności ziemskiej. Zmierzali do przekształcenia gospodarki wolnorynkowej (w której ceny dyktowane są przez popyt i podaż) w centralnie planowaną, czyli kontrolowaną przez odpowiednie organy władzy państwowej (w której np. ceny poszczególnych produktów ustalane są ogólnie przez urzędników). W wyniku tych działań Polacy mieli zostać całkowicie uzależnieni materialnie od komunistycznej władzy.

Kolejnym krokiem po tzw. reformie rolnej stało się przejęcie prywatnej własności. W styczniu 1946 r. państwo przejęło bez odszkodowań własność polniemiecką, natomiast za symbolicznym odszkodowaniem zabrano prywatnym właścicielom przedsiębiorstwa oraz wszelkie zakłady o kluczowym znaczeniu gospodarczym, tzn. górnicze, hutnicze, telekomunikacyjne, środków transportu, włókiennicze itp.

Zgodnie z planem?

Na lata 1947–1949 przewidziano realizację tzw. planu trzyletniego. Jak głosiła propaganda, jego głównymi założeniami miało być „podniesienie stopy życiowej pracujących warstw ludności powyżej poziomu przedwojennego” oraz gospodarcze scalenie z ziemiami polskimi nowych nabytków na zachodzie i północy. Faktycznie miał on położyć podwaliny pod skomunizowanie gospodarki poprzez „utrwalenie ustroju i przebudowę struktury społeczno-gospodarczej kraju”.

Działania komunistów w sferze gospodarczej doprowadziły do reakcji w postaci robotniczych protestów. Powtarzające się strajki były formą wyrażania niezadowolenia przez pracowników upaństwowionych zakładów. Szczególnie silne fale strajkowe przetoczyły się przez Polskę pojałtańską w

1946 r.

Oficjalnie podano, że plan został wykonany przed czasem. Władze podkreślały, że dzięki jego realizacji wiele wskaźników gospodarczych wzrosło powyżej poziomu przedwojennego. Pominęły jednak to, że na sytuację gospodarczą wpłynęły zmiany granic, radykalny – w porównaniu z okresem przedwojennym – wzrost zatrudnienia w przemyśle, a także spadek liczby ludności (większość wskaźników przeliczano na głowę mieszkańca).

Działania komunistów w sferze gospodarczej doprowadziły do reakcji w postaci robotniczych protestów. Powtarzające się strajki były formą wyrażania niezadowolenia przez pracowników upaństwowionych zakładów. Szczególnie silne fale strajkowe przetoczyły się przez Polskę pojałtańską w 1946 r. Jednak w kolejnych latach atomizacja społeczeństwa, strach przed bezpieczeństwem, a w wypadku środowisk robotniczych napływ znaczącej liczby nowych pracowników, doprowadziły do osłabienia solidarności robotniczej i rozbicia zwartości tej grupy społecznej. Podzielone środowisko, nieufne wobec „robotników z awansu” napływających ze wsi, nie było skłonne ryzykować wspólnych działań przeciw reżimowi. Działania reżimu zapoczątkowały powstawanie „nowej klasy” robotniczej, która miała być w zamierzeniu ideologów oparciem dla władzy komunistów w Polsce.

Bitwa z handlem

Równocześnie przyspieszono działania pozwalające na likwidację własności prywatnej. W kwietniu 1947 r. rozpoczęła się „bitwa o handel” – ogłoszono program likwidacji handlu prywatnego. W ciągu kilku miesięcy komuniści w znacznym stopniu wyeliminowali z tego sektora gospodarki tzw. prywatniarzy. Władze państwowe zaczęły narzucać ceny poszczególnych towarów, uniemożliwiając inicjatywie prywatnej działalność opartą na zysku. W handlarzy uderzano karami finansowymi, a w niektórych wypadkach za „spekulację” (czyli zbyt zyskowną – zdaniem władz – działalność handlową) osadzano ich w obozach pracy niewolniczej.

Represjami komuniści zmusili większość prywatnych przedsiębiorców do wycofania się z handlu. Jednocześnie państwo i – formalnie społeczne, a faktycznie także kontrolowane przez władze – spółdzielnie przejęły handel hurtowy.

Fragment podręcznika IPN *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989* (2014).

Całość publikacji dostępna w portalu polska1918-89.pl

COFNIJ SIĘ